

וישרף את בית ה'

מאת משה גורין

[יד-ושם לרב ר' אבא קסל]

אמי, כל טענותי כלפיך בטלות ומבוטלות. אי הבן שיבוא ויטען נגד אמו? אל תבקשי סליחה מבניך – כי לא חטאת!
כל מה שבא, לא בא בעטיך. לא בגללך מלך הצער והשתולל הכאב.

כאשר איש ה.ס.ס חפש מניין יהודים למען יעלו באש את הקלויז של הרגטקה (פרבר העיר) השתרעתי בין גבעולי תפוחי-האדמה אשר בגננו, תפוחי-האדמה עמדו במלוא פריחתם הסגולית-צהבהבת, בינות הגבעולים הגבוהים שכבתי, לבי רחף כפרפר המרחף מעל הפרח בשעות החמות של היום. לא בנקל היה מוצא אותי איש ה.ס.ס. הפכתי לחלק מן הנוף. ירוק וצהוב מלאו את פני, נדמה היה לי שרגלי חודרות לרגבי האדמה, מתברגות לעומק הבטוח, שלחתי את ידי לצדדים כשרשי ענק למען האחז במשהו בטוח. איש ה.ס.ס לא היה מוצא אותי כי פרחתי בגן, הייתי דומם.

איש ה.ס.ס נכנס לביתנו הפתוח לרווחה ושאל את אמי: "הישנם גברים בביתך, אישה, הישנם?" לו רק יכולתי, הייתי נרדם לשבעים שנה בזה הגן המבלבל, בין גבעולי תפוחי-האדמה, אך בשמעי את קול אמי המופנה אלי, והמדבר רכות: "בני, אנא צא, מישוהו מחפש אחריך" התרוממתי מעל פני האדמה הטובה ובמלוא קומתי הלכתי לעבר קול האם. שמש עמדה בעינים, משהו סינוור בחושים. הישרתי פסיעותי לעבר סף ביתי, הרי אמי לא תרצה לגרום, חלילה, צרות לבנה, ובכל זאת התחלתי לחוש את נחשי מדבר קלהרי על גבי.

נא להכיר! זהו איש ה.ס.ס, בן בלי-שם ובן-בליעל. שני סמכים, סמכים תאומים כשני אפסים שנעמדו זה על יד זה בכדי להדגיש הדגשה יתירה את אפסיותם, כשתי עינים ריקות מתוכן שהברק האנושי נלקח מהן. גופו של איש ה.ס.ס: מגפים, גוף מעומלן, ידיים ארוכות מכופפות, עור, הרבה עור על הבשר, חשים בריח החיה, בריח יער-בראשית, פרגול ואקדח משמשים בערבוביה. קנה-האקדח מסתכל בי בעינו הקרה, הפלדית. שגעון של עין, אימה בתוך העין הזאת האחת המופנת אליך. הנני היהודי הראשון למניין.

גרמני מוביל יהודים ל"קלויז", לבית-הכנסת, לבית המדרש שלנו "בית אהרון" שבפרבר רגטקה, נעליו המסומרת חורקות והוא בעצמו שותק ואינו משמיע הגה. מחיכוך פרסותיו עולה הד אפל והוא שותק. שני קרחונים כחולים מירכתי הצפון כסו את עיני ועיני אמהות יהודיות המציצות דרך חרכי התריסים – כמעין המתגבר. דמעוטיהן מדברות, אומרות שירה תוגה, תפילה חרישית, מלוות ברטט את ההולכים להעלות באש את בית-הכנסת של הרגטקה.

הנה אנחנו, מניין יהודים בחצר בית-הכנסת. רבינו ר' אבא קסל, יודקה לויץ, ישראל ויינשטיין, הירש וינרמן ואנכי. בחמשת הנותרים אינני נזכר, לא בהם ולא בשמותיהם, ספינתם הבהירה נעלמה מאחורי הרי החושך, היו לקצף המתנפץ אלי-סלע, נבלעו במרבד הזמן, היו ללהבה אשר אכלה את עצמה. אבל אז עדיין היו איתנו, כמובן שהיו איתנו. בחודש יולי 1941 היו עוד רבים כמותם, הם היו רבים כשיבולים הבשלים בשדות הדגן, שדות מלאים, עיירות מלאות וערים שוקקות יהודים נפלאים.

מסילת-הברזל הצרה מובילה רק עד לביתו של הסכינאי ומפריח-היונים פייטקה, היא מוסרת לנו דרישת-שלום מה"תשליך" ואצה-רצה לאורך גדר בית-הכנסת שלנו. פעם היה צבא פולני, היו חיילים פולניים אשר הובילו בקרונות זעירים תחמושת ושאר מצרכים עבור שומרי בית-הנשק. היום הינה מסילה זו הגבול לאתמול האינסופי. יצור, אל תרוץ! אין צורך להיחפז, רכבת זו אינה מהלכת יותר, לשום כיוון אינה מהלכת. שריקה קפואה של הקטר צלובה באויר.

"בריכת-הרבי" זה היה הכינוי של "הבת-היחידה", הבריכה המיוחדת שבכל האזור, ברוך הבריות והאגמים, עגולה היתה כעין, שטחה מי"ם על מי"ם אמה בריבוע, מוקפת היתה סינור ירוק של צמחי-בר ועל פניה השטוחים טבלו אלפי אלפים של נקודות ירוקות. שוכניה – הקרפדות, הכירו כל פינה נסתרת שבתוכה. היא שרצה צפרדעים וקרפדות מכל המינים ומכל הגוונים, לבריכה זו לא העזת להיכנס, הסתכלת בה מנגד ולתוכה לא תבוא משום השריצה היתירה של בעלי-העיניים-הבלוטות והעלוקות הרבות מספור אשר ציפו לך בנחת.

מדוע ציוו השלטונות הפולניים להקים גדרות דלילים סביב-סביב? – משום שאפשרי יהיה לראות את בריכת-הרבי. מדוע הניחו כל כך הרבה חלוקי אבנים לאורך המסילה? – בכדי שיהיה בבוא היום מה להשליך לראשי היהודים. אדם מישראל, זעק זעקה מרה! הפנה עיניך לאדיר במרומים ולשמיו המתאדמים! בתי-מדרשינו עולים בלהבות, בעמודי להבות עולים בתי-הכנסת לשמים. הפרוכות נחרכות, כפירי הזהב נשרפים כיונים, והאיילות קלות הרגלים אינן בורחות, רקמת זהב-הקיץ קשרה אותן לארגמן הפרוכות ויחד מתמרים אל-על. געוואלד, ספרי הש"ס והרמב"ם, מגילות וספרי-תורה, סידורים ומחזורים כל זה מערם ערימת-ענק על-ידי מניין-יהודים אשר אנשי הס.ס אילצום, הכריחום להתפשט כביום היוולדם בעשותם מלאכה בזויה זו.

התפשטנו מהבגדים מהחומר ולבשנו דוק של רוח, רוח שלא מן העולם הזה, רוח חרישית ונוקבת של ערב הרפפות. חצר בית-המדרש התמלאה גרמנים, התמלאה מזיקים, ריחות טומאה נדפו מהם ורוח הטומאה שלטה בהם. הגדר הדלילה הפכה לסמיכה, בין רווחי הקרשים נעמדה עדת עורבים צוהלת: פולנים וליטאים, בריוני-אדם, שפלי-אדם. הם באו ליהנות מההצגה המיוחדת במינה לה ציפו מאז נפקחו עיניהם. האם דבר של מה-בכך הוא להעלות באש את הקלויז של הרגטקה? דבר של מה-בכך?

רבינו הג"ר אבא קסל כולו נתון בעולמות עליונים. קצין ס.ס מצווה עליו להתפשט ואגב כך מכהו. הפשיטו אותו בכוח ובמכות אבל כשבא תור הפשטת הטלית-קטן והכיפה מתעקש הרבי. האם יגברו כוחות הטומאה וההרס? – אין משיב.

הנני מצווה עליך, הורד את כיפתך, הרב מהרגטקה!

גם מזדים חשוך עבדך, אל ימשלו בי.

האינך מציינת? בחוד הפגיון אדקרך, עד דם!

אוי, טאטע-פאטער, שמע לתפילתי בערוב יומי: "כי סבבוני כלבים, עדת מרעים הקיפוני, יחלקו בגדי... פזרם ונפצם אלי סלע, אלי שבשמים!"

קצין ס.ס התחיל לדקור את הרבי בפגיונו, דקירות מאופקות ודקות, נדקר, נדקר הרבי הזקן, כיפתו שמטה מעל ראשו השב. אבל כהרף עין התאושש ושם את אצבעות ידיו כשהן מקולעות על ראשו הגלוי, התיישב, נסמך על לוחות הגדר כשראשו נוטה קמעה לעבר המדורה העולצת, כשהוא גונח ומתאנח חליפות.

הורד את ידיך המצורעות מעל ראשך, זקן רבני הרגטקה! דממה. דממה קפואה. הרבי עוצם את עיניו ובעיניו העצומות נבלעות חזיונות והוא בולען כמו יחזקאל את מגילתו. הגרמני אינו מרפה מטרפו, כעלוקה חשוכה הוא נצמד לרבי וממשיך לענותו. ושוב מפעפעות ומבצבצות אגלי דם מבעד לעורו השקוף. מקלעת-אצבעות מכסה בכוח את הראש המגולה ועליהן כבתוך כתר יושבות כאבני-חן טיפות הדם. הגרמני אינו מרפה.

אפסיק לענותך רק לאחר שתשליך ספר-תורה למדורה.

גם אם אלך בגיא צלמוות לא אירע רע, כי אתה עמדי!

בעיני הרבי ניצת אש-יה. הוא מצמץ בהן כאילו עמד להיזכר במשהו חשוב, ובעיני רוחו קפץ ודילג על-פני מאות הרים ומאות של עמקים ומישורים, ובכולם אותו החזיון – בתי-כנסת ובתי-מדרש עולים השמימה. לשונות-אש יוקדות מנסות למסור דין-וחשבון לאלוהי ישראל מקהילותיו ומעירו השרופות. עיני הרבי זלגו דמעות וכל דמעה היתה עטופה באפר. ברק יגון מלוטש הבהיק מהן.

חצר הקלויז נתמלאה בריונים. ה"חזקים" הגיעו, הגנבים והמרצחים. כל חפץ שעדיין נותר לפליטה מבית-המדרש ומדירת הרבי הוערם והושלך למדורה, הנה הביאו גם את מכונת-התפירה, גם היא תותך בתופת וטרם הותכה הסתובבו גלגליה כשגעון, גלגליה הסתובבו באי-סדר הלוך וחזור, לפנים ואחורנית כמוחות עלובי-האדם בדמות חיילי ס.ס, בחריקה ובטמטום.

יולי מכה בראש, חום בלתי נסבל. היכן אפשר להשיג נתח קרחון מהקוטב הצפוני להקהות את התבערה? הרקיע משתלהב. דם ואש ותמרות עשן – והמופתים אינם! ואנו, יהודי פרבר העיר הגדולה, מעלים באש את היקר לנו מכל.

אומר הרבי: "בני, הריני מתיר לכם לעשות כן, חייכם עולים לאין שיעור על הספרים הנשרפים ומה ששיך לספרי-התורה, להווי ידוע לכם כי רק הפסוק "והארץ היתה תהו ובוהו" רק הוא ישרף, והיתר דינם כדין האותיות הפורחות שאין לאש עליהן שום שליטה."

אך כהרף עין שוב נשמע קולו כמתנגן: "כתוב אי-שם בספר הזוהר הקדוש, בשעה שעולה האור נכנעים כל בעלי-הדינים ואינם מצויים וכנסת ישראל משיחה עם הקדוש ברוך הוא, אותה שעה היא שעת רצון." ראשו נשמט, ומשפתיו הדובבות העליתי את המשפט הבא: "הצילו, בני, הצילו, כל מה שידכם תשיג ובפרט ספרי-התורה." אש-גיהנום, שוטפת ומציפה כל עצם הנמצא בתחומה. אין זכר לאריות, ליונים, לצבאים, אפר פריך נותר מהפרוכת, דפי ספר-קודש מתעופפים כעפיפונים אבלים, גיילי ספר התורה מתקמטים ומתעקמים כפני אדם הנתון בפחד ובמכאוב, הם מתקמטים כאילו שריפתם מכאיבה להם.

ובינות קרשי הגדר שלל-אדם, פולנים וליטאים נהנים, שמחים לאיד. כך נאה וכך יאה לכם, בני כלבים, מזמן הצטרכתם את המנה הזאת לקבל. כריתה זו לשונם של שכנים ועם הארץ.

הנה הופיע פייטקה, מפריח-יונים זה, במגפיו הכבדים ניסה הוא לבעוט בהירשקה וינרמן, החזק והגיבור שבין כל נערי הפרבר ואולי גם החזק מכל נערי העיר וילנה. הירשקה – הקיסר הלא מוכתר שלנו שאת פקודותיו היו רבים מוכנים לבצע בעיניים עצומות. פייטקה מנסה לאחוז בו ולהטותו לעבר המדורה. מי יגבר על מי? את מי תלחך האש? בימים כתיקונם היה הירשקה מפילו בהבל-פיו, במחי-יד אחת. אבל כעת... שריריו נמתחו כהרי שישקין, כחלות-שבת. בימים כתיקונם היינו משלחים מגבוה סכינים לעבר שרירי הפלדה שלו ואלה היו נופלים כגורי עץ על הריצפה. אבל כעת, מה יועילו שרירי הפלדה כשהנך מוקף עשרות חיות-אדם? הופיע מרצח שני ושלישי כולם מתנפלים המה על הירשקה מקרבים אותו למדורה, אש נושקת את בטנו, את חזהו, הוא מתאושש, אווז בהם ומטלטלם טלטלה נאמנה. שריקת האש. פקודה ניתנת.

יהודים לשיר, שירו ושרפו! מצווה איש ה.ס.ס.

ריקדו סביב למדורה. שירו את "התקווה" שירו וריקדו איתה כאחת. אם גרונכם ניחר, ריקדו איתה, לרקוד את "התקווה"!

דפנות הלב ניצתו, הדלקו, משהו התעורר פנימה. אנשי-אש אנו, ושירי-אש נשיר. "יהודים נצא במחול, במחול האש מול השמש השוקעת, נפגש אחים, בדרך השמש-העולה."

רצץ בעיניים, גיהנום בלב ועל השפתיים מרקדת "התקווה".

הצילו את הגיילים מתוך האש. ירמיהו – אל יבער, את הרמב"ם... הצילו את בעלי התוספות!

גופו הנדקר של הרבי מדבר. עוד מעט וכולנו נשרף, כולנו נעלה על המוקד.

השעה סביבות ארבע. סוף יולי 1941. אל תשכחו את התאריך. מכונית צבאית נעצרת ערב העלותנו על המוקד. מכונית נעצרת. בלמי הלב פועלים מיידית. הנשימה נעצרת. הולם ברקות. מפתח המכונית יוצאים מספר קצינים בכירים של הוורמאכט.

מדוע הינכם עושים תיאטרון כזה באמצע היום, בתוך העיר. אם בשריפה יהודים מדובר, הרי יכולים אתם לבצע את זאת מחוץ לעיר, בשדות המרוחקים, בנבכי היערות... כך שחו קציני הוורמאכט.

תם. איש ה.ס.ס האלמוני, שהרבה עורות מכסים את גופו המעומלן, שריח חית-הבר נודף ממנו מטה את אקדחו, עין האקדח מופנית כלפי האדמה, נמוך נמוך. אני מרים את עיני השמימה. ידי שמוטות בכובד, רגלי אינן מצייתות. לאן פעמי אשימה ? !

[אפריל 1966]